

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Όμ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Οι προκλήσεις για την Όρθόδοξη Θεολογία και Έκκλησία μπορεί να είναι διαφορετικού τύπου και μεγέθους. Θα περιοριστώ σ' εκείνες που άφορούν στην Ποιμαντική ως Έπιστήμη και Τέχνη¹.

Η Ποιμαντική εκτός από όνομασία μαθήματος για ιερείς και θεολόγους στα προγράμματα των Έκκλησιαστικών και των Θεολογικών Σχολών των Πανεπιστημίων μας – αλλά και της άλλοδαπής – είναι ο τρόπος που ή Έκκλησία ποιμαίνει, χειραγωγεί τους πιστούς της, και όχι μόνο αυτούς, με επίσημη και τέχνη και τους οδηγεί στη σωτηρία τους, κοντά στον Θεό Πατέρα, δηλαδή, με οδηγό τους ως αρχηγό και τελειωτή της πίστewος τον Χριστό και με την άρωγή του Αγίου Πνεύματος. Στόχος της είναι ή ένταξή τους στην μία Ποίμνη υπό τον ένα Ποιμένα, δηλαδή στην Έκκλησία.

---

* Διευρυμένο κείμενο συμμετοχής μου στο ειδικό αφιέρωμα του περ. *Νέα Εύθύνη* (τεύχος 15, Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2013): *Προκλήσεις για την Όρθόδοξη Έκκλησία στον 21ο αιώνα*. Πριν ακριβώς δώδεκα χρόνια, σε ειδικό αφιέρωμα της Εύθυνης για τις ελπίδες και τους φόβους του 21ου αιώνα (τεύχος Δεκεμβρίου 2009, σ. 637-640) είχα σκιαγραφήσει την «Ποιμαντική του 21ου αιώνα» μιλώντας για την Ποιμαντική του μέλλοντος και για τὸ μέλλον της Ποιμαντικής (βλ. και περ. *Ό Έφημέριος* 1998, σσ. 248-249 και 264-265).

1. Περισσότερα στο έγχειρίδιο του συγγραφέως *Έπιστήμη και Τέχνη της Ποιμαντικής*, Έκδ. Άρμος, Αθήνα 1997. Να σημειώσω ότι οι προβληματισμοί γενικότερα άφορούν και στο μέλλον των θρησκειών. Παραπέμπω γι' αυτό τὸ θέμα στο αφιέρωμα του με αριθμό 55 τεύχους του περ. *Le Monde des Religions* (Σεπτεμβρίου-Όκτωβρίου 2012): *2050 Ποιὸ μέλλον για τις θρησκείες*; Στις σ. 24-25 αναφερόμενος ὁ Macha Fogel στην *Όρθοδοξία* επιγράφει τὴ συγκεκριμένη συμβολή του ως: «Ένα άνοιγμα με άπό-χρωση».

Ἐλευθερία καὶ ἐξουσία

Ὁ «ἐκκλησιασμός» αὐτὸς προϋποθέτει τὴν ἀκολουθία τοῦ Ἰησοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ μὲ ὅλες τις συνέπειες ποὺ αὐτὴ συνεπάγεται. Ἡ πρόσκληση τοῦ Ἰησοῦ ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους διαχρονικά: «Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσει, ἅς ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἅς σηκώσει τὸ σταυρὸ του κι ἅς μὲ ἀκολουθεῖ» (Ματθαίου 16, 24). Ἡ πρόσκληση αὐτὴ εἶναι ταυτόχρονα καὶ πρόκληση. Εἶναι θέμα ζωῆς καὶ θανάτου ὅπως ἐξηγεῖ στοὺς ἐπομένους στίχους 25-27. Πρόκληση, γιατί ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε πρόθυμοι νὰ θυσιάσουμε τὴν ἐλευθερία μας ἢ τὴν ἐλευθερία ἐκείνων ποὺ μᾶς ἐμπιστεύονται «γιὰ... τὸ καλὸ τους». Πλὴν ὅμως οὐδεὶς ἐξαναγκάζεται σ' αὐτὴ τὴν ἀκολουθία. Ἡ ἐλευθερία μου εἶναι τὸ ὄριο τῆς Ποιμαντικῆς².

Μέχρις ἐκεῖ καὶ μὴ παρέκει. «Γιατί, ὅπως ἔλεγε ὁ Γέροντας Πορφύριος, ὅ,τι κάνεις χωρὶς ἐλευθερία, δὲν ἔχει ἀξία»³. Καὶ τὸ ἔλεγε ποιός; Ἐκεῖνος ποὺ ἦταν πρότυπο ὑπακοῆς μία ζωῆ.

Τὸ «εἰ τις θέλει...» γίνεται ἡ λυδία λίθος γιὰ τὴν ἀσκηση τῆς Ποιμαντικῆς σήμερα, σὲ μία ἐποχὴ ποὺ ὅλα τὰ συστήματα ἐπιθυμοῦν καὶ ἐπιδιώκουν τὴν καταστρατήγηση τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐθελοδοουλία του, καὶ σὰν κραυγὴ ἀκούγεται ὁ στίχος παλαιότερου τραγουδιοῦ «θέλω νὰ ζήσω ἐλεύθερος... πιά»⁴. Ἀπὸ τί, πρὸς τί; Σὰν ἐγκύκλιος ἐπιστολή, γιὰ ν' ἀκουστεῖ ἀπ' ὅλους καὶ νὰ κάνει τὸν κύκλο της, ἀκούγεται ἡ παρότρυνση τοῦ Ἀπο-

2. Γιὰ τὴν «Ποιμαντικὴ καὶ τὰ ὅριά της» (Seelsorge mit Grenzen) ὁργανώνεται τὸν προσεχῆ Αὐγούστο, 15 μὲ 20 τοῦ 2013, στὴ Γοττίγγη (Göttingen) τῆς Γερμανίας, ἓνα συνέδριο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου Ποιμαντικῆς Φροντίδος καὶ Συμβουλευτικῆς (E.C.P.C.C.) ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸ Ἰνστιτοῦτο Πρακτικῆς Θεολογίας τοῦ οἰκείου Πανεπιστημίου, στὸ ὁποῖο ἔχει κληθεῖ ὁ συντάκτης τοῦ παρόντος ἄρθρου νὰ ὁμιλήσει μὲ ἀνάλογο θέμα.

3. Στῆς Ἄννας Κωστάκου-Μαρίνη, *Δύσκολο νὰ ζεῖς μ' ἓναν Ἅγιο*, Ἐπτάλοφος Α.Β.Ε.Ε., Ἀθήνα 2012, σ. 117 πρβλ. καὶ σ. 86.

4. Πρβλ. ἓνα ἐπιτυχὲς σχόλιο («Εἶμαι λέφτερος!») τῆς Μαριαλένας Μωραΐτου στὸ περ. *Παρεμβολή*, τεῦχος 101 Ἀπριλίου-Μαΐου-Ἰουνίου 2012, σ. 20. Γιὰ «Τὸ Νόημα καὶ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας» βλ. συνοπτικά σὲ ὁμότιτλη διάλεξη τοῦ Ὀμοτίμου Καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου ποὺ ἐγίνε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία στὶς 2 Μαΐου 2006, Ἀθήνα 2010, 62 σ. (ἐκτὸς ἐμπορίου). Δεῖγμα γιὰ τὸ πόσο ἀπασχολεῖ τοὺς σύγχρονους ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας συνιστᾷ καὶ ἡ Ἐκθεση «Περὶ Ἐλευθερίας» art gallery *Τεχνοχώρος* (Μάρτιος 2012) προσκαλώντας σ' ἓναν ἰδανικὸ διάλογο δώδεκα σύγχρονους καλλιτέχνες μὲ ἓναν εἰκαστικὸ τους προπάτορα τὸν Κώστα Παρθένη καὶ τὸν πίνακά του «Ἡ Ἐλευθερία» (La Liberté, πρὶν τὸ 1933), «ἀποτυπώνοντας μὲ ἰδανικὸ τρόπο τὴ δική τους ἰδέα περὶ ἐλευθερίας» (βλ. Κατάλογο).

στόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου: «Τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν, ἣ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε» (Γαλάτας 5, 1). Αὐτὴ ἡ ἐλευθερία μας εἶναι ἡ καταδίκη μας! Ὑπάρχουν ἐλευθερίες καὶ ἐλευθερίες.

Ἡ Ποιμαντικὴ αὐτὴ τὴν ἐλευθερία θέλει νὰ ὑπηρετεῖ καὶ νὰ μὴ ἐξουσιάζει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ θέλει πράγματι;

Ἡ δευτέρη πρόκληση γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ στον αἰῶνα ποὺ ζοῦμε εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἄσκηση ἐξουσίας ἐκ μέρους τῶν ποιμένων. Σὲ μία ἐποχὴ ἀντι-ἐξουσιαστικὴ φαίνεται ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας θέλουν νὰ ἔχουν τὸν πρῶτο καὶ τὸν τελευταῖο λόγο στὴν ζωὴ τῶν πιστῶν καὶ τῶν μὴ πιστῶν ἀκόμη. Νὰ ἀσκοῦν ἐξουσία στον τύπο τῶν ἐξουσιαστῶν τοῦ αἰῶνος τούτου (πολιτικῶν, στρατιωτικῶν, συνδικαλιστῶν καὶ λοιπῶν). Ὁ Κύριος μὲ λεπτὴ εἰρωνία εἶχε πάρει θέση ὅταν οἱ μαθητὲς φιλονικοῦσαν γιὰ τὸ πρωτεῖο μεταξύ τους ἀναφερόμενος «στοὺς βασιλιάδες τῶν ἐθνῶν ποὺ καταδυναστεύουν τοὺς λαοὺς τους καὶ στοὺς δυνάστες τους ποὺ τιτλοφοροῦνται εὐεργέτες» (Λουκᾶ 22, 24-25). Ὑπάρχουν ὅμως ἐξουσίες καὶ ἐξουσίες: «ὕμεῖς δὲ οὐχ οὕτως» (ἐσεῖς, ὅμως, δὲν πρέπει νὰ κάνετε τὸ ἴδιο, στίχος 26). Χαρακτηριστικὸ τῆς ἐξουσίας, ποὺ ἀσκεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ εἶναι ἡ *συνοδικότητα*, ἡ συλλογικὴ δηλαδὴ λήψη ἀποφάσεων καὶ ἡ ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην ἐκτέλεση μιᾶς ἀποφάσεως ἀκόμη καὶ μὲ κίνδυνο ἐνὸς λάθους, μιᾶς ἀστοχίας. Καὶ αὐτὸ σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

Στὴν ἄσκηση ἐνὸς τέτοιου τύπου ἐξουσίας κριτήριον παραμένει ἡ συμμόρφωση πρὸς τὸν Χριστὸν ποὺ ἐνεργοῦσε καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἐξουσίαν ἔχων (Ματθαίου 7, 29), στὸ πλαίσιο μιᾶς συν-φωνίας τριαδικῆς ὑφῆς, τοῦ τύπου «ὁ Πατὴρ, δι' Υἱοῦ, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ». Ἡ ἐμβάθυνση καὶ στὴ ζωὴ καὶ στίς σχέσεις μεταξύ τους τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπως ἔχει παραδοθεῖ στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, εἶναι ὁπωσδήποτε μιὰ πρόκληση γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας⁵. Ὁ καθένας στὴν Ἐκκλησία κατέχει τὴ θέση ποὺ τοῦ ἔχει δοθεῖ («ἐκαστος ἐφ' ᾧ ἐτάχθη»). Μπαίνει στὴ θέση τοῦ ἄλλου κατανοώντας, ἀνεχόμενος, σεβόμενος καὶ παραδεχόμενος τὸν ἄλλον χωρὶς ὅμως νὰ τοῦ παίρνει καὶ τὴ θέση. Ἡ συνοδικότητα ποὺ ἀναφέραμε προῦπο-

5. Βλ. εἰσηγήσή μου, ὑπὸ ἐκδοσὴ στὰ Πρακτικὰ τοῦ 8ου Συνεδρίου τῆς Διεθνούς Ἑταιρείας Πρακτικῆς Θεολογίας (S.I.T.P.) μὲ τίτλο: «Ἡ Ἁγία Τριάδα ὡς πρότυπο κοινωνίας προσώπων» (La Sainte-Trinité : un «vieux» modèle du vivre ensemble pour les temps modernes). Τὸ Συνέδριον εἶχε ὡς θέμα: *Le vivre ensemble* (Τὸ νὰ ζεῖς μαζί). Ἐλαβε χώρα στὴ Βηρυττὸ τοῦ Λιβάνου, 4-9 Μαΐου 2012 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 20ῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρείας τὸ 1982 στὸ Crêt-Bérard τῆς Ἑλβετίας, τῆς ὁποίας εἶμαι ἰδρυτικὸν μέλος.

θέτει μία συν-αλληλία. Τὸ ζήτημα εἶναι τὸ πῶς θὰ ἀσκηθεῖ αὐτὴ ἀπὸ τις σύνολες δυνάμεις τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ποὺ σ' αὐτὸν ἀνήκουν ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, διάκονοι, λαϊκοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μὲ πνεῦμα διακονίας⁶.

Οἱ δύο αὐτὲς προκλήσεις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐξουσίας δὲν χαρακτηρίζουν ὁπωσδήποτε μόνον τὸν 21ο αἰώνα. Παίρνουν σημαντικὴ θέση ὅμως ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἄνθρωποι σήμερα εἶναι ὑπερευαίσθητοι ὡς πρὸς αὐτὲς, ἀνεξάρτητα ἂν πολλὰς φορὲς τις θυσιάζουν γιὰ ἄλλα συμφέροντα⁷. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως μὲ τὴν Ποιμαντικὴ τῆς ὀφείλει νὰ τις διαφυλάξει καὶ νὰ διαπαιδαγωγήσει τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ὅταν εἰσέρχεται στὸν πειρασμὸ νὰ ἀπεμπολήσει τὴν ὀρθὴν χρῆση τῆς ἐλευθερίας (τῶν ἐλευθεριῶν) καὶ τῆς ἐξουσίας (τῶν ἐξουσιῶν)⁸. Ἄλλωστε δὲν εἶναι οἱ μόνες προκλήσεις τῆς Ποιμαντικῆς.

Μία διευκρίνηση θὰ βοηθοῦσε νὰ κατανοήσουμε καλύτερα τὴν οὐσία αὐτῶν τῶν προκλήσεων ἐμβαθύνοντας στὴ γενικὴ πτώση τοῦ οὐσιαστικοῦ «Ποιμαντικῆς». Θὰ τὴν χαρακτηρίσουμε ὡς γενικὴ ὑποκειμενικὴ ἢ γενικὴ ἀντικειμενικὴ; Ἡ Ποιμαντικὴ προκαλεῖ τὸν 21ο αἰώνα (ὑποκειμενικὴ) ἢ ὁ

6. Ἡ ἀντίληψη καὶ ἡ κατανόηση τῆς ἐννοίας καὶ τῆς πραγμάτωσης τῆς συνοδικότητος συνιστᾷ μεῖζον αἴτημα τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ ἀντικείμενο ἔρευνας. Παραπέμπουμε στὸ ἀφιέρωμα γιὰ τὸν Συνοδικὸ θεσμὸ τοῦ περ. Θεολογία, τόμος 80, τεῦχος 2 Ἀπριλίου-Ἰουνίου 2009, στὸ ὁποῖο ἐξετάζονται ποικίλες πτυχὲς τοῦ θέματος. Σημειώνουμε ἐπίσης τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον Συμπόσιο τῆς Διεθνούς Ἀκαδημίας Θερησκευτικῶν Ἐπιστημῶν (L'Académie Internationale des Sciences Religieuses : AISR) ποὺ ἐγένετο στὸ Διορθόδοξο Κέντρο τῆς Ἰ. Μ. Πεντέλης 17-22 Μαΐου 2013 μὲ θέμα Conciliarité et Consensus (Συνοδικότητα καὶ Συναίνεση)

7. Στὸν διάλογο τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν Μέγα Ἱεροεξεταστὴ τοῦ Φ. Μ. Ντοστογιέφσκι (Ἀδελφοὶ Καραμαζόφ) ἀπαντᾷται στὴν πιὸ κλασικὴ του μορφὴ ὁ ὄλος προβληματισμὸς ἐλευθερίας καὶ ἐξουσίας. Τὸ ζήτημα τὸ θέτει κυνικὰ ὁ Γκόρ Βιντάλ στὴν προφητικὴ φανταστικὴ σάτιρά του Μεσσίας (1954, ἔκδ. Εἰκοστοῦ Πρώτου 2006). «Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνηθίσει τὴν τυραννία. Περιμένουν ἀπὸ τις κυβερνήσεις τους νὰ διεκδικήσουν τις ψυχὲς τους, κι ἔχουν παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν εὐθύνη νὰ ἀποφασίζουν γιὰ ἓνα σωρὸ πράγματα, ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴν ἀσφάλεια» (σὲ ἄρθρο τοῦ Θανάση Βασιλείου στὴν Καθημερινή, Τέχνες καὶ Γράμματα, τῆς 12.8.2012, σ. 3).

8. Γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα βλ. ἐνδιαφέρουσες ἀνακοινώσεις στὸ 5^ο Διεθνὲς Συνέδριο Ὁρθόδοξων Ψυχοθεραπευτῶν, Ψυχοθεραπεία καὶ Ποιμαντικὴ: Ἀποκαλύψεις τῆς ὑπαρξῆς (Βόλος 27-30 Σεπτεμβρίου 2012). Τοῦ π. Βασιλείου Θερμοῦ, «Ἀναβαθμοὶ τῆς ἐλευθερίας στὴν ποιμαντικὴ καθοδήγηση» καὶ τῶν π. Νικολάου Δουληγγέρη (συντονιστῆ), Δημήτρη Καραγιάννη, π. Σπυρίδωνος Βασιλάκου καὶ Πανωραίας Κουφογιάννη σὲ στρογγυλὴ τράπεζα μὲ θέμα: «Ὅταν ἡ ἐξουσία εἰσχωρεῖ στὴν ποιμαντικὴ σχέση». Τὰ κείμενα θὰ περιληφθοῦν στὰ μέλλοντα νὰ ἐκδοθοῦν Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου.

21ος αιώνας προκαλεί την Ποιμαντική (άντικειμενική); Στις δύο περιπτώσεις που αναφέραμε, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐξουσίας, μπορεῖ νὰ ἐκληφθεῖ τὸ «Ποιμαντικῆς» καὶ μὲ τὶς δύο ἐκδοχὲς τῆς.

Ἄλλες προκλήσεις

Ἕνα ζήτημα στὸ ὁποῖο ἐπανερχονται συχνὰ οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ μας ἀφορᾷ στὴν ἐπικαιροποίηση τοῦ μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου. Συναφὲς πρὸς αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ⁹. Πῶς θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐντολὴ τοῦ «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»; Ἐδῶ ἡ Ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἔχει νὰ ἀντιπαλαίσει μὲ χίλιες δυὸ ἀντιρρήσεις καὶ χίλιες δυὸ πεποιθήσεις. Προκαλεῖ μὲ τὶς δικῆς τῆς προκλήσεις. Ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπ' αὐτές:

- Πιστεύει στὴ μοναδικὴ ἀλήθεια περὶ Θεοῦ ποὺ ἐκπροσωπεῖ. Τὸ τάκτ μὲ τὸ ὁποῖο θὰ τὸ διακηρύξει δὲν μπορεῖ νὰ ἀναιρέσει τὴν αὐτοπεποίθησή τῆς ἔναντι τῶν ἀληθειῶν τῶν ἄλλων θρησκειῶν, τῶν φιλοσοφιῶν, τῶν ἐπιστημῶν. Ἐδῶ δὲν χωροῦν συμβιβασμοί.
- Ἡ ζωὴ δὲν τελειώνει ἐδῶ μὲ τὸν θάνατο. Ἀκολουθεῖ κρίσις, λογοδοσία. Οὐδεὶς στὸ ἀπυρόβλητον, χωρὶς παραγραφὲς καὶ περαιώσεις. Μόνη λύση

---

9. Σημειώνουμε ὅτι «ἡ ἀνάγκη ἐπανευαγγελισμοῦ τῶν χριστιανῶν» εἶχε τονισθεῖ σὲ ἔρευνα μὲ ἐρωτηματολόγιο ποιμαντικοῦ προβληματισμοῦ ποὺ διεξήχθη γιὰ τὶς ἀνάγκες προετοιμασίας Ἡμερίδος τῆς Ἐπιτροπῆς Θεῖας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰούνιο τοῦ 2007. Τὴν παρουσίαση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἔρευνας ἀπὸ τὸν Τριαντάφυλλο Κ. Μπολτέτσο βλ. στὸν τόμο 13Α τῆς Σειρᾶς *Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη* σ. 61-89, τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2008. Μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἰδιαίτερα τοῦ «Νέου Εὐαγγελισμοῦ» (ἂς ζήσουμε τὴν καινότητα τοῦ Εὐαγγελίου) ἀσχολεῖται ἡ Ρωμαϊκὴ Σύνοδος τοῦ Ὀκτωβρίου 2012 τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Συμμετέχουν οἱ Ἱεράρχες ὅλου τοῦ κόσμου ἀποστέλλοντας εἰδικὲς ἀντιπροσωπεῖες ἐπισκόπων μὲ συγκεκριμένους προτάσεις. Βλ. ἐπίσης τὸ τεῦχος 2 τοῦ 2012 (avril -mai- juin) τοῦ περ. «Lumen Vitae» στὸ ἀφιέρωμά του: *La nouvelle évangélisation*. Ποιοὶ ὅμως θὰ εἶναι οἱ ὅροι ποὺ θὰ εὐνοήσουν αὐτὸν τὸν ἐπανευαγγελισμό καὶ τὴν εἰσαγωγὴ στὴ χριστιανικὴ ἐμπειρία τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων; Μία βασικὴ προϋπόθεση θὰ ἦταν νὰ ἐξεταστεῖ ἡ ἐπιθυμητότητα τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας, ζήτημα ποὺ ἐξετάζει μὲ ἐμπεριστατωμένο τρόπο ὁ André Fossion, ὑπεύθυνος τοῦ Διεθνοῦς Κέντρου Κατήχησης καὶ Ποιμαντικῆς *Lumen Vitae*, σὲ ἄρθρο του στὴ *Revue théologique de Louvain*, τόμος 44, 2013, σ. 33-54. 2012 (avril -mai- juin) τοῦ περ. *Lumen Vitae* στὸ ἀφιέρωμά του: *La nouvelle évangélisation*.

ὁ ἐπαναπροσανατολισμὸς ἢ ἀλλοιῶς ἡ μετάνοια, τὸ ν' ἀλλάξουμε μυαλά. Δὲν σώζουν συνθήματα τοῦ τύπου «φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν» (Α' Κορινθίους 15,32) ἢ «φάγε, πίε, εὐφραίνου» (Λουκᾶ 12,19). Ὑπάρχει καὶ ἡ προειδοποίηση «ἄφρων, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ» (Λουκᾶ 12,20).

- Οἱ ἀξίες δὲν εἶναι ἀνθρώπινες κατασκευές, δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπινων κοινωνιῶν.
- Οἱ ἀρετές δὲν εἶναι ἀπρόσωπες ιδέες. Προσωποποιοῦνται καὶ ἐνσαρκώνονται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ –ἀλλὰ καὶ τῶν Ἁγίων– πού ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Οἱ ἀρετές ὑποστασιάζονται καὶ Αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀλήθεια, ἡ ζωὴ. Στὴν ἀνθρωπολογία πού χτίζεται μὲ μόχθο ἐπὶ γενεές γενεῶν ἀνθρώπων ἀντι-προβάλλεται ἡ θεανθρωπολογία ἐνὸς Θεοῦ «τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν» (πού δική του γενιὰ εἴμαστε, Πράξεις 17, 28).

Ἡ Θεολογία, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ποιμαντικὴ τῆς προκαλοῦνται σκληρὰ ἀπὸ φαινόμενα πού πάντα ὑπῆρχαν ἀλλὰ δξύνθησαν ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 21^{ου}.

Ἔτσι ἔχουμε τὴν «σταυροφορία» (sic) τῶν νέων ἀθειστῶν. Καραδοκοῦν καὶ ἐπιτίθενται¹⁰. Ἀλλὰ καὶ μία μὴ μαχητικὴ ἀπιστία πού διαχέεται στοὺς ὀρίζοντες τοῦ κόσμου, εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἀρνητικὴ κατάσταση πού ἀντιπαλεύει τὴν Ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας¹¹. Οἱ ἀνθρωποι, ὅπως ἰσχυρίζονται, δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ παλαιές (πρῶτες) καὶ καινές (νέες) Διαθῆκες (συμφω-

10. Βλ. ἀφιέρωμα τοῦ περ. *Der Spiegel* (ἀρ. 22, 26 Μαΐου τοῦ 2007, σ. 56-69): «Ὁ Θεὸς φταίει γιὰ ὅλα!» Ἡ σταυροφορία τῶν νέων ἀθειστῶν καθὼς καὶ σχετικὸ σχόλιό μου στὸ περ. *Εὐθύνη* στὴ στήλη Θέσεις/Ἀντιθέσεις: Ἀπὸ τὴν πίστη στὴν ἐμπιστοσύνη, ἀρ. 446, Φεβρουάριος 2009, σσ. 89-90. Πρβλ τὸ ἄρθρο τοῦ Γιώργου Σ. Βλάχου, «Τζούλια Κρίστεβα, Μία ἄθεη ὑπερασπίζεται τὴν πίστη» στὸ περ. *Ἀνοιχτοὶ Ὀρίζοντες*, τεῦχος Ἰουλίου-Αὐγούστου 2012, σσ. 29-30. Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν περὶ «Θεοῦ διαμάχη» παρουσιάζει καὶ ἡ πρόσφατα ἐκδοθεῖσα: *Ἡ Βίβλος τοῦ ἄθεου μὲ τὸν λόγο κορυφαίων διανοητῶν*, μὲ εἰσαγωγή καὶ ἐπιλογή Κρίστοφερ Χίτσενς σὲ μετάφραση Ἄρη Μπερλῆ στὶς Ἐκδ. Polaris. Βλ. σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Θανάση Βασιλείου στὴν *Καθημερινή*, *Τέχνες καὶ Γράμματα*, τῆς 23.9.2012, σ. 9.

11. Στὴν προκειμένη περίπτωση θὰ πρέπει νὰ σκεφθοῦμε μία ποιμαντικὴ προσέγγιση τῆς ἀπιστίας, ὡς βοθητίας πρὸς τὴν πίστη. Καίτοι ὁ κόσμος δὲν ἀναφωνεῖ σὰν τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ δαιμονικὸ πνεῦμα «πιστεύω, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ», ἡ Ἐκκλησία ἀντιφωνοῦσα μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὸν κόσμο θέτοντάς τον ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην: «εἰ δύνασαι πιστεῦσαι...» (βλ. Μάρκου 9, 14-29). Γιὰ τίς δυσκολίες πίστεως-ἀπιστίας βλ. τὴν ἐμπεριστατωμένη ψυχολογικὴ ἀνάλυση τοῦ καθηγητῆ Antoine Vergote, «Ἡ ψυχολογία τῆς ἀπιστίας», σὲ ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περ. *Ὁ Ἐφημέριος*, Ἀθήνα 1994, 48 σ.

νίες) με τὸν Θεό. Τοὺς ἀρκοῦν οἱ δικές τους συμβάσεις, συμφωνίες, συμφωνητικά, μνημόνια.

Νομίζω ὅτι ὀρθῶς ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπέλεξε νὰ ἀσχοληθεῖ στὴν Σύνοδό της τοῦ φετινοῦ Ὀκτωβρίου 2012 μὲ τὴν «Ποιμαντική τῆς Ἐκκλησίας καὶ τίς δυσκολίες της στὴν ἐποχὴ τῶν Μνημονίων»¹². Ἄς σημειωθεῖ ὅτι στὴν *Εὐρωπαϊκὴ Συνθήκη* δὲν θέλησαν οἱ εὐρωπαῖοι ἰθὺντες οὔτε κὰν νὰ κάνουν μνεῖα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς συμβολῆς του στὴ γένεση τῆς Εὐρώπης¹³. Ἀπὸ τὸ «μνημονευτέον τοῦ Θεοῦ ἢ ἀναπνευστέον» τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἄκρα τοῦ τάφου σιγὴ ἐπικρατεῖ στὰ ἀφορῶντα τὸν Θεὸ καὶ πλήρης ἀπάλειψη τῶν θρησκευτικῶν συμβόλων. Ἐνα νέο εἶδος, μὲ ἀρνητικὸ πρόσημο, ἀνεξιθρησκίας. Κανένα σημάδι νὰ μὴν ὑποδηλώνει ἢ νὰ παραπέμπει στὴν Παρουσία Του.

Ἐντούτοις, ἀντίθετα πρὸς τὴν βούληση ὀρισμένων, παρατηρεῖται μία ἐκδηλη τάση στὸν σημερινὸ κόσμο οἱ ἄνθρωποι νὰ θέλουν ἕναν θρησκευτικὸ χρωματισμό, καὶ πολλοὶ νὰ τὸν διακηρύσσουν. Μιλώντας γιὰ τὴν ἀπάλειψη τῶν συμβόλων, διερωτώμεθα τί ἀπομένει σ' ἕνα κόσμο χρωματισμένο ἀπὸ ἀπιστία καὶ δυσ-πιστία ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ *Συμβόλου τῆς Πίστεως* (τοῦ γνωστοῦ «Πιστεύω», Credo) ἀλλὰ καὶ ἄλλων βασικῶν χριστιανικῶν κειμένων ὅπως τοῦ *Πάτερ ἡμῶν* καὶ τοῦ *Βασιλεῦ Οὐράνιε* ποὺ βρίσκονται δίπλα μας καὶ σὲ καθημερινή, ὑποτίθεται, χρῆση.

Ὁ σύγχρονος πιστὸς ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδιάφορος πρὸς τὴν Ἐκκλησία ἄνθρωπος, προβληματίζεται συχνὰ μὲ ὅσα δεδομένα γιὰ τὴν πίστη καὶ τὸ χριστιανικὸ ἦθος τοῦ ἔχουν μέχρι τώρα παραδοθεῖ. Πολλὲς φορὲς ἀντιμετωπίζει τόσο ὁ πιστὸς, ὁ ἀδιάφορος ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπιστος ἀμφιβολίες σὲ θέματα πίστεως καὶ μεταγραφῆς τοῦ δόγματος στὴν καθημερινότητα. Ἄδυνατεῖ νὰ κατανοήσει καὶ τὴν πίστη ἀλλὰ καὶ τὰ μεγάλα τῆς πίστεως κατορθώματα. Πῶς εἶναι

12. Τὰ Πρακτικά τῆς Συνόδου μὲ τίς σχετικὲς Εἰσηγήσεις τῶν Ἱεραρχῶν βλ. στὸ περ. *Ἐκκλησία*, τεῦχος 9, Ὀκτώβριος 2012, σσ. 542-586. Ἐνδιαφέρουσα, καίτοι περιορισμένη, παρουσιάζεται δημοσκόπηση τοῦ περ. *Παρεμβολή* στὸ τεῦχος 101 (Ἀπριλίου -Μαΐου-Ἰουνίου 2001, σ. 7-9) μὲ τὸ ἐρώτημα ποὺ ἔθεσε σὲ νέους 18-29 ἐτῶν: «Ποιά πρωτοβουλία θὰ πρότεινες νὰ ἀναλάβει ἡ Ἐκκλησία ἐν καιρῷ οικονομικῆς κρίσεως;» Μία ἀπάντησή ποὺ δίνει καὶ μία κατεύθυνση γιὰ ὅσα πιὸ πάνω εἰπώθηκαν περὶ ἐξουσίας ἦταν: «Νὰ πάψει (ἡ Ἐκκλησία) νὰ ἀποτελεῖ ἐξουσία!»! Τὸ τεῦχος περιλαμβάνει περισσότερα ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὴν κρίση.

13. Παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον ἕνα Λεξικὸ ποὺ κυκλοφόρησε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 2012 γιὰ τίς Χριστιανικὲς ρίζες τῆς Εὐρώπης μὲ στόχο τὴν κατανόηση τῆς κληρονομιάς μας: Francois Xavier Neuve, *Dictionnaire passionné des racines chrétiennes de l'Europe. Pour comprendre notre patrimoine*, éditions mols - D.D.B. (autres regards) 2012.

δυνατὸν νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ τριαδικὸ δόγμα ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ τὸ «Πιστεύω», ὅταν εἶναι τόσα ὅλα αὐτὰ πού ἀντιστρατεύονται τὶς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας; Μποροῦμε, ὅμως, νὰ υποστηρίξουμε ὅτι τὰ τρία μόλις ἀναφερθέντα κείμενα ἐμπεριέχουν τὴν πίστη καὶ ὑποδεικνύουν ταυτόχρονα τὸ πέρασμα σὲ μία χριστιανικὴ βιωτὴ.

Ἡ ποιμαντικὴ προσέγγιση τῶν δογμάτων καὶ ἀληθειῶν τῆς πίστεως ἀπαιτεῖ ἢ κατανόησή τους νὰ μὴ σταθεῖ σὲ μία διανοητικὴ λειτουργία ἀλλὰ νὰ μετατραπεῖ σὲ μία «συναισθηματικὴ νοημοσύνη» περιχωρώντας τὸν «νοῦν ἐν καρδίᾳ». Ἔχουμε συνείδηση ὅτι οἱ πιὸ πάνω σκέψεις μπορεῖ καὶ νὰ χαράσσουν ἓνα νέο τρόπο «ἀπολογητικῆς» πού θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐκφορὰ τοῦ ποιμαντικοῦ μας λόγου.

Ὁ ποιμαντικὸς λόγος δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι περίπλοκος¹⁴. Ἄρκει νὰ εἶναι φιλοκαλικὸς¹⁵. Μπορεῖ νὰ προσφέρεται μὲ λόγια ἀπλά, λιτὰ καὶ περιεκτικὰ σὲ λύσεις πού ἔχει ἀνάγκη ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος γιὰ νὰ χαλαρώσει. Ὁ τρόπος ὀφείλει νὰ εἶναι κατανοητὸς καὶ βοηθητικὸς, ἂν θέλουμε ὁ εὐαγγελικὸς καὶ πατερικὸς λόγος νὰ βιωθεῖ ἀπὸ πιστοὺς καὶ μὴ πιστοὺς καὶ νὰ δράσει ἀνακουφιστικὰ στὰ προβλήματα τῆς καθημερινότητας. Ἄν θέλετε, ὁ ἀκροατῆς αὐτοῦ τοῦ λόγου νὰ αἰσθάνεται ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς μπορεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσει σὲ πράξη («λόγος ἔμπρακτος») καὶ ὅτι ἡ «πράξη» πού θὰ ξεκινήσει ἀπὸ ἓνα τέτοιο λόγο νὰ εἶναι «ἐλλόγιμη». Ἔτσι, εἶναι πολὺ πιθανὸ ἢ πίστη μας στὸ Τριαδικὸ δόγμα νὰ ἀπολήγει σὲ στάση ζωῆς καὶ τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος νὰ μὴ βιώνονται ὡς ἀπόμακρες ὑπερβατικὲς ὀντότητες ἀλλὰ νὰ περνοῦν στὴ ζωὴ μας σὲ μία δημιουργικὴ ἀναστροφή καὶ κοινωνία. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ μπορέσουμε νὰ μεταφέρουμε στὴν καθημερινὴ πράξη τῶν

14. Ἀκόμη καὶ τὸ κήρυγμα πρέπει νὰ ἔχει ποιμαντικὴ διάσταση. Βλ. ἄρθρο μου «Ἡ ποιμαντικὴ θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ κηρύγματος», περ. *Θεολογία*, τόμος 82, τεῦχος 2^ο τοῦ 2011, σσ. 161-176 καὶ ἀνάτυπο.

15. Γενικά, τὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας ἐμπεριέχουν μία φιλοκαλικὴ ποιότητα. Βλ. Α.Μ. Σταυρόπουλος, «Λογοτεχνία: διπλὴ προσέγγιση» στοῦ ἰδίου *Ἰχνηλασίες*, ἔκδ. *Εὐθύνη* (Ἀναλόγιο κστ'), Ἀθήνα 2007, σσ. 115-117. Πρβλ. καὶ ἄρθρο τοῦ Σταύρου Γιαγκάζογλου, «Τὸ κάλλος τῆς θεολογίας. Ἡ ποιητικὴ καὶ αἰσθητικὴ συμβολὴ τοῦ Παύλου Εὐδοκίμου», περ. *Σύναξη*, τεῦχος 120, Ὀκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2011, σσ. 50-62. Ἀκόμη καὶ τὰ πλέον δογματικὰ ἀναδεικνύουν τὸ κάλλος τοῦ περιεχομένου τους. Παράδειγμα τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Ὁ Καρδινάλιος τοῦ Βελγίου Godfried Danneels μιλώντας στὶς 21 Νοεμβρίου 2010 πρὸς ὁμάδα καλλιτεχνῶν τῶν Βρυξελλῶν, ἀνέδειξε τὸ κάλλος αὐτοῦ τοῦ κειμένου. Ἡ ὁμιλία αὐτὴ σὲ μετάφραση τοῦ Δρ. Εὐσταθίου Γιαννῆ καὶ μὲ δική μας ἐπιμέλεια πρόκειται νὰ δημοσιευτεῖ προσεχῶς στὰ ἑλληνικά.

άνθρώπων την πραγματικότητα του Θεοῦ¹⁶. Αυτό και ἂν δὲν εἶναι πρόκληση και οὐσιαστική προσφορά τῆς Ποιμαντικῆς για τὸν 21ο αἰώνα¹⁷.

---

16. Βλ. ἐπ' αὐτοῦ κείμενά μου πὺ περιέχονται στὸν τόμο *Ποιμαντική τῆς καθημερινῆς ζωῆς*, Ἀθήνα 1992, 190 σ.

17. Πρβλ. τὸ ἐπίκαιρο κείμενο τοῦ Τριαντάφυλλου Κ. Μπολτέτσου Δρ. Θ. για τὴν «Ποιμαντική τῆς προσφορᾶς» στὴ στήλη *Δείγματα/Ἰποδείγματα* περ. *Νέα Εὐθύνη*, τεῦχος 5, Μαΐου-Ἰουνίου 2011, 310-312. Βλ. και κείμενό μου σχετικό για τὴν «Τέχνη τῆς Προσφορᾶς» στὸ περ. *Ἐφημέριος*, τεῦχος 3, Μάρτιος 2010, σσ. 20-21.